

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента, професора кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Косенко Юлії Миколаївни

про дисертаційну роботу **Трофаїла Наталії Дмитрівни**

«Підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка

Реформаційні процеси, які пов'язані із розбудовою вітчизняної вищої педагогічної школи і дошкільної освіти на сучасному етапі, вимагають суттєвого удосконалення змісту, технологій, форм і методів підготовки майбутніх фахівців. У контексті соціальних очікувань заклад вищої освіти повинен забезпечити ґрунтовну різнобічну підготовку майбутніх педагогів дошкільного фаху, у якій особливе місце займає формування їхньої готовності до забезпечення емоційного розвитку дітей.

Відомо, що на практиці вихователі нерідко стикаються із наявністю у дітей емоційної напруги, невротичних ускладнень розвитку, із проявами підвищеної емоційної чутливості, неадекватного емоційного реагування дошкільників на оточення, депресивної, а інколи й агресивної поведінки. У таких ситуаціях у них виникають труднощі щодо правильних педагогічних дій та взаємодії. Проте професійне навчання студентів спеціальності «Дошкільна освіта», на жаль, не передбачає спеціальної підготовки до роботи з розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку. Можливості ж навчальних дисциплін психолого-педагогічного спрямування в організації такої підготовки обмежені. Отже, має місце ситуація невідповідності практики професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи із розвитку емоційної сфери дошкільників до потреб закладів дошкільної освіти у педагогах, які спроможні забезпечити цілеспрямований емоційний розвиток дітей, формування їхньої здатності розрізняти емоції за їх

зовнішнім проявом, оцінювати емоційні стани дітей і дорослих, адекватно виражати свій емоційний стан, керувати своєю поведінкою. Тому майбутні вихователі повинні оволодіти сучасними науково-теоретичними знаннями про особливості емоційного розвитку дошкільників різного віку. У них має бути сформоване усвідомлене розуміння значущості емоційного розвитку дитини в дошкільному віці для успішної соціалізації. Вони мають опанувати зміст, форми, методи роботи щодо розвитку емоційної сфери кожної дитини. Саме з таких позицій Н. Д. Трофаїла обґрунтовує необхідність дослідження теми «Підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку». Зауважимо, що у такому аспекті проблема професійної підготовки майбутніх вихователів дотепер спеціально не досліджувалася. З огляду на це проблема, яку розробляє здобувачка, набуває особливої актуальності, а дисертаційне дослідження сприймається як своєчасне і значуще. Зміст дисертації відповідає обраній темі.

Аналіз тексту дисертації показав, що робота структурована у відповідності до чинних вимог і складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, висновків та додатків.

Вірогідність отриманих результатів і висновків дослідження забезпечена ґрунтовним аналізом значного обсягу наукових вітчизняних і зарубіжних джерел. Здобувачкою опрацьовано 230 найменувань наукових джерел (12 – іноземною мовою). Аналіз списку представлених у дисертації та авторефераті публікацій авторки, вибіркоче аналітичне прочитання окремих з них дає підстави підтвердити широке оприлюднення теоретичних положень дослідження, результатів наукового пошуку. Про це йдеться у 24 одноосібних публікаціях, які відповідають чинним вимогам.

Композиційні частини роботи представлені оптимально чітко і завершені ґрунтовними висновками, що розкривають зміст кожного розділу. Доцільно доповнюють і конкретизують зміст дисертації 9 додатків.

Прочитання дисертації Н. Д. Трофаїла дає підстави констатувати, що науковий пошук авторки безпосередньо звернений до теоретичного і

методичного оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх вихователів щодо забезпечення емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Дозвольте зупинитися на аналізі змісту дисертації та визначити найсуттєвіші наукові здобутки дослідниці. Беззаперечний позитив виконаної дисертаційної роботи, на наш погляд, полягає в такому.

Авторка дисертації розгортає дослідження від теоретичних засад та аналізу емпіричного матеріалу до науково обґрунтованих методичних пропозицій. Як показало вивчення роботи, методологічним підґрунтям виконаного дослідження стали компетентнісний, системний, діяльнісний, інтегративний та інші підходи до розв'язання дослідницьких завдань.

Не викликає заперечень науковий апарат дисертації. Мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження сформульовані науково грамотно і засвідчують, що дослідниця глибоко усвідомлює суть проблеми та можливі шляхи її теоретичного і практичного вирішення.

Використані у дослідженні теоретичні, емпіричні та статистичні методи відповідають його меті і завданням.

Усі дослідницькі категорії є достатньо чіткими і виваженими. Дефінітивний аналіз ключових понять здійснено, загалом, повно і переконливо. Дисертантка володіє культурою наукового пошуку і демонструє належну структурованість наукового мислення.

На основі поглибленого аналізу наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених Наталія Дмитрівна кваліфіковано уточнює зміст понять «емоційний розвиток дошкільників», «емоційне неблагополуччя дітей». Вивчення нею праць з проблеми професійної підготовки кадрів дошкільної освіти потужної когорти українських вчених дозволило широко представити в дисертації насамперед наукові погляди вітчизняних учених й розкрити своє дослідницьке розуміння поняття «підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку». Власне наукове визначення поняття «готовність майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей»

дослідниця сформулювала на підставі зіставного аналізу наукових позицій вітчизняних та зарубіжних учених. Особистим науковим доробком визнаємо визначення здобувачкою структурних компонентів досліджуваної готовності (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), її критеріїв, показників та рівнів.

З опорою на велику джерельну базу, ґрунтовно аналізуючи її, авторка дисертації достатньо презентабельно розкриває важливі теоретичні положення досліджуваної проблеми, що мають місце у вітчизняній та зарубіжній психології і педагогіці, експонуючи при цьому власний науковий погляд, що цілком відповідає завданням такого роду наукових розвідок.

Педагогічний експеримент проведений грамотно. Заслуговує позитивної оцінки використання у дослідженні потужної експериментальної бази (4 педагогічні університети України, 235 студентів і 75 вихователів), широкої географії наукової розвідки (Черкаська, Київська, Сумська, Херсонська області). Діагностичні процедури зауважень не викликають. Як позитив відзначаємо серію завдань для діагностування вихідних рівнів готовності майбутніх вихователів до роботи з емоційного розвитку дошкільників, ретельно дібраних дослідницею до кожного показника окреслених критеріїв, а також поетапну побудову і проведення експериментальної роботи.

Наукова новизна здобутих Н. Д. Трофаїла результатів насамперед полягає у тому, що її дисертація є ґрунтовним дослідженням актуальної проблеми професійної і дошкільної педагогіки, у якому уточнено поняття «емоційний розвиток дітей дошкільного віку», «емоційне неблагополуччя дітей», «підготовка майбутніх вихователів до розвитку емоційної сфери дітей»; уперше визначено поняття «готовність майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей», яка структурована за компонентами (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), критеріями і показниками; уперше розроблено модель підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку, експериментально перевірено ефективність спеціально створюваних педагогічних умов. Науковою новизною

характеризується добір та доцільне поєднання ефективних форм і методів навчальної роботи, які забезпечили успішну реалізацію визначених педагогічних умов. Це дало змогу дослідниці досягнути бажаного педагогічного результату.

Позитивно оцінюємо практичне значення результатів дослідження, яке насамперед полягає у розробці діагностувальної й експериментальної методик формування готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Науково-методичною знахідкою в дисертації Н. Д. Трофаїла вважаємо авторську розробку програмового змісту та навчально-методичного супроводу вибіркової навчальної дисципліни «Розвиток емоційної сфери дошкільників». Безсумнівно, її вивчення значно покращує підготовку майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Методичні матеріалами, розроблені здобувачкою, можуть бути використані у роботі вихователів, на курсах підвищення кваліфікації педагогів закладів дошкільної освіти. Особливо високо оцінюємо реалізацію в експериментальній методиці інтегративного підходу, який забезпечив міжпредметні зв'язки й употужнив значення окремих фахових навчальних дисциплін для опанування студентами цілісних знань про психологію емоцій, особливості розвитку емоційної сфери дошкільників, про педагогічний супровід їхнього емоційного розвитку, про співпрацю вихователів і батьків задля емоційного благополуччя дітей.

Достовірними і переконливими, на нашу думку, є кінцеві результати дослідження. Кількісні і якісні зміни, що відбулися в експериментальних групах у рівнях сформованості готовності майбутніх педагогів дошкільної освіти до емоційного розвитку дошкільників засвідчують правильність та ефективність визначених педагогічних умов, розробленої моделі формування означеної готовності та експериментальної методики.

Автореферат повною мірою відображає основні положення дисертації і відбиває головні теоретичні питання проведеного дослідження, його експериментальну складову та практичні результати.

Проведений аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута. Це дозволяє розглядати дану наукову працю як завершений та цілісний науковий доробок дослідниці з важливої для вітчизняної професійної педагогіки та практики дошкільної освіти проблеми. Одержані її авторкою експериментальні дані та розроблені на їх підставі висновки є переконливими і вірогідними, що забезпечено глибоким теоретичним аналізом накопиченого наукою і практикою матеріалу, єдністю теоретичного та експериментального дослідження.

Оцінюючи загалом позитивно кандидатську дисертацію Наталії Дмитрівни Трофаїла, вважаємо за необхідне висловити деякі міркування та зауваження, поставити запитання (можливо дискусійні), які виникли у процесі рецензування дисертації і вимагають окремих пояснень.

1. Першим завданням дослідження є визначення і уточнення сутності базових понять у такій послідовності: «готовність майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей», «підготовка майбутніх вихователів до розвитку емоційної сфери», «емоційний розвиток дітей дошкільного віку», «емоційне неблагополуччя дітей». Виникає запитання: яке із цих понять для цього дослідження – первинне: розуміння сутності поняття «емоційний розвиток дітей дошкільного віку» чи «підготовка» і «готовність» майбутніх вихователів до його забезпечення? Аналіз тексту дисертації показав, що спершу авторка досліджує емоційний розвиток дитини дошкільного віку як психолого-педагогічний феномен (розділ 1.1, стор. 29-57), далі розглядає підготовку майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку як педагогічну проблему (розділ 1.2, стор. 57-75) і завершує перший розділ дисертації дослідженням сутності і складників готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей (розділ 1.3, стор. 76-95). У такій самій послідовності представлено базові поняття дослідження в уточненому і авторському визначенні у висновках до першого розділу (стор. 96-97). На цій підставі доцільно було б у першому завданні дослідження (стор. 24) дотриматися такої послідовності: уточнити сутність понять «емоційний

розвиток дітей дошкільного віку», «емоційне неблагополуччя дітей», «підготовка майбутніх вихователів до розвитку емоційної сфери», визначити сутність і структуру поняття «готовність майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей», що у повній мірі відповідає логіці змісту першого розділу дисертації.

2. У тексті дисертації і автореферату авторка послуговується поняттями «емоційний розвиток дітей дошкільного віку» і «розвиток емоційної сфери дітей». Є необхідність уточнити їхній зміст та взаємозв'язок.

3. Сприйняття логіки викладу змісту констатувального етапу дослідження було б значно кращим, якби авторка чітко визначила не лише мету, а і його завдання (стор. 119).

4. Про другу педагогічну умову. Представлений у тексті дисертації перелік тем програмового змісту навчальних дисциплін «Педагогіка дошкільна», «Дитяча психологія», «Педагогіка дітей раннього віку», «Теорія і методика співпраці з родиною» на стор. 142-144 не є його аналізом. Доцільно було б зазначити освітні можливості цих дисциплін щодо формування у майбутніх вихователів знань про емоції та емоційний розвиток дошкільників. Тобто встановити, що слугує теоретичним підґрунтям для експериментальної роботи, а також які теми необхідно включити для подальшої реалізації у формувальному експерименті другої педагогічної умови: інтеграція змісту фахових дисциплін, спрямованих на розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку. Чи не з такою метою авторка здійснювала аналіз програм названих дисциплін? (стор. 142-143).

5. На жаль, текст дисертації не позбавлений граматичних та стилістичних помилок, технічних огріхів комп'ютерного набору.

Висловлені зауваження та побажання не знижують загальну позитивну оцінку аналізованої дисертації.

Виконане Н. Д. Трофаїла дослідження містить цінний як теоретичний, так і практичний матеріал, вирізняється новизною результатів та висновків, що їх пропонує авторка. Воно слугуватиме подальшому вирішенню

пріоритетних завдань професійної підготовки кадрів дошкільної освіти в Україні.

Вважаємо, що кандидатська дисертація Трофаїла Наталії Дмитрівни «Підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку» є самостійною завершеною працею, яка містить отримані нові, науково обґрунтовані теоретичні та експериментальні результати про організацію підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дошкільників у процесі професійного навчання у закладі вищої освіти, є вагомим науковим доробком в теорії і практиці професійної освіти, відповідає вимогам МОН України «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка.

11 лютого 2019 року

Офіційний опонент:

Ю. Косенко

Косенко Ю. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри дошкільної освіти
Маріупольського державного
університету

Особистий підпис	<i>Косенко Ю. М.</i>
Начальник загального відділу	<i>Л. М. Миткова</i>

11.02.2019